

ГЕНЕЗИС РОЗВИТКУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

GENESIS OF DEVELOPMENT OF PUBLIC FINANCIAL CONTROL BODIES IN UKRAINE

Петричук М.В., аспірант кафедри публічного права

Навчально-науковий інститут права Державного податкового університету

Стаття присвячена висвітленню еволюції органів державного фінансового контролю в Україні. Проаналізовано історичні етапи розвитку державного фінансового контролю, досліджено наукові позиції учених з цього питання. Визначено первісні форми державного фінансового контролю та виокремлено його характерні ознаки.

В ході виконання дослідження застосовувався логіко-семантичний та історичний методи дослідження. Логіко-семантичний метод дозволив визначити понятійні конструкції щодо державного фінансового контролю, а також генезису розвитку суб'єктів, які його здійснюють. Історичний метод дослідження використовувався для аналізу діяльності органів державного фінансового контролю в окреслених історичних періодах та дозволив синтезувати інформацію, за допомогою якої були складені послідовні висновки щодо генезису розвитку органів державного фінансового контролю в Україні.

Досліджено особливості формування фінансової системи в українській історії у IX – на поч. XXI століття. У зазначений період Україна мала різноманітні соціально-економічні та суспільно-політичні формації, що позначалось на здійсненні державного фінансового контролю на її теренах.

В результаті дослідження історико-правових особливостей державного фінансового контролю встановлено, що його започаткування відбувалося у сформованих, централізованих державах.

У статті обґрунтовано періодизацію основних історичних етапів генезису органів державного фінансового контролю та відображено характерні ознаки функціонування даних органів впродовж кожного окремо визначеного історичного періоду. Етапи формування і розвитку органів державного фінансового контролю в Україні виділені, виходячи з взаємозв'язку таких критеріїв: 1) мета і методи фінансової політики держави; 2) законодавство, що регламентує сферу фінансового контролю; 3) суб'єкти державного фінансового контролю; 4) динаміка фінансово-контрольних процесів.

Запропоновано вектори сучасного розвитку державного фінансового контролю в Україні, що ґрунтуються на основі аналізу історичного досвіду та виокремлення критеріїв поділу етапів генезису органів державного фінансового контролю на українських теренах.

Ключові слова: фінансовий контроль, фінансова система, розвиток, історичні етапи, державний фінансовий контроль, еволюція.

The article is devoted to the evolution of state financial control bodies in Ukraine. The historical stages of the development of state financial control are analyzed, the scientific positions of scientists on this issue are investigated. The primary forms of state financial control are defined and their characteristic features are singled out.

In the course of the research, logical-semantic and historical research methods were used. The logico-semantic method made it possible to determine the conceptual constructions regarding state financial control, as well as the genesis of the development of the entities that carry it out. The historical research method was used to analyze the activities of the state financial control bodies in the outlined historical periods and allowed to synthesize information, with the help of which consistent conclusions were made regarding the genesis of the development of the state financial control bodies in Ukraine.

Peculiarities of the formation of the financial system in Ukrainian history in the 9th – at the beginning of XXI century. In the specified period, Ukraine had various socio-economic and socio-political formations, which affected the implementation of state financial control on its territory.

As a result of the study of historical and legal features of state financial control, it was established that its initiation took place in established, centralized states.

The article substantiates the periodization of the main historical stages of the genesis of state financial control bodies and reflects the characteristic features of the functioning of these bodies during each separately defined historical period. The stages of formation and development of state financial control bodies in Ukraine are highlighted based on the interrelationship of the following criteria: 1) the purpose and methods of the state's financial policy; 2) legislation regulating the field of financial control; 3) subjects of state financial control; 4) dynamics of financial control processes.

The vectors of the modern development of state financial control in Ukraine are proposed, which are based on the analysis of historical experience and the identification of criteria for dividing the stages of the genesis of state financial control bodies on Ukrainian territory.

Key words: financial control, financial system, development, historical stages, state financial control, evolution.

Функції контролю в суспільстві достатньо різноманітні, а сфера їх формаційних переходів постійно розширюється. Видозмінюється сам зміст контролю, його завдання, організаційні форми здійснення в результаті розвитку політичного, економічного і соціального устроїв суспільства [2].

В. Ф. Піхоцький у своєму дисертаційному дослідженні визначає, що «історичний розвиток контролю демонструє те, що він виник не раптово, а як необхідна умова суспільної праці в забезпеченні засобами для існування всього суспільства». Автор також виділяє наступні періоди становлення державного фінансового контролю: «Княжа доба (882–1240 роки), Гетьманщина (1649–1764 роки), Відродження національної державності (1917–1921 роки), Проголошення незалежної України (1991 рік – наш час)» [12].

Л. А. Савченко підкреслює, що історично виникнення грошових відносин, самих грошей приводить до

виникнення специфічного об'єкта контролю – грошових ресурсів, це сприяло відокремленню фінансового контролю із контролю за ресурсами. З виникненням держави вагомішою стає і роль фінансів, які тепер визначаються як державні, а пізніше – публічні, відбувається формування державного апарату разом з спеціальними суб'єктами, що наділяються контрольними функціями і як наслідок, виникає фінансовий контроль [24, с. 239].

На думку багатьох дослідників цього явища, первісні форми державного фінансового контролю почали з'являтися близько 4 тисяч років до н. е., саме тоді, коли стародавні рабовласницькі цивілізації розпочали створювати високоорганізовані держави, налаштовувати прості господарські процеси, почали проводити облік витрат та доходів, створювати капітал, збирати податки, а тому в таких умовах і почав зароджуватися фінансовий контроль, який був покликаний міні-

мізувати втрати від помилок та боротись з шахрайством [26].

Характерною ознакою рабовласницького ладу є зародження внутрішньогосподарського контролю. У Греції в 5 столітті до н. е. власники, задля примноження достатків, починають звертатись до управлінців, які здійснювали контроль та звіти про доходи від господарської діяльності, а також призначають контролерів. Фінансовий контроль здійснювався десятками особами, яких обирало населення і які займались обліком, інвентаризацією та контролем усього державного майна. Варто згадати одного з найвідоміших осіб, які займались управлінням того періоду, а саме про Зенона, який прославився методами арифметичної та зустрічної перевірки при здійсненні контролю, при цьому використовуючи такий його засіб як документообіг. «Зенон здійснював суворий контроль та облік, включаючи кожен цвях» [27, с. 11].

На території сучасної України вперше фінансовий контроль згадується ще до 10 століття, адже платежі князям, данина монголо-татарським ханам відбувалась спочатку в натуральній формі, а пізніше і в грошовій, що знаходилась під контролем влади [24, с. 241].

Податки спочатку були платежами, які не мали системності, що часто призводило до того, що відповідальні за них особи цим користувались, відповідно, з боку населення прослідковувались негативні реакції, а подекуди і повстання. Події, що сталися 945 року цілком це демонструють. Ця трагедія змусила дружину князя Ігоря, княгиню Ольгу переглянути підходи до справи оподаткування людності. Нею було впорядковано фінансову систему, започатковано принципово нове стягнення податків: було запроваджено адміністративно-фінансові пункти для збирання данини, які називались «становищами». Для цього були використані сільські общинні центри – двори, погости, куди звозилась данина [5].

Встановлювались «уроки», «оброки», «устава», які визначали розмір та зміст данини. Можна сказати, що це була перша спроба реформування фінансової системи, яка була направлена на оптимізацію та впорядкування збору податків з визначенням тогочасної адміністративно-господарської діяльності, що існувала на території сучасної України [5].

В подальшому, важливою подією стало видання Ярославом Мудрим збірника законів «Руська правда», в якому була регламентація всіх видів зборів та розпочинається відлік встановлення відповідальності у сфері фінансового контролю. Даний документ своєрідним правовим кодексом Київської Русі, в якому було на законодавчому рівні закріплено сплату податків, які відігравали важливу роль у князівських прибутках та реалізовувались у формі судових і торгових зборів. Налагодження торгівлі та міжнародних зв'язків в Київській державі сприяло формуванню власної грошової системи. В «Руській правді» можна було спостерігати постанови, видані спадкоємцями князя Ярослава, а саме його дітьми і навіть його онуком – Володимиром Мономахом, який є автором закону, спрямованого проти лихварства і який теж був занесений у вищезазначений збірник. Можна цілком вважати, що «Руська правда» була результатом законотворчої діяльності не лише князя Ярослава Мудрого [12].

Таким чином, період існування Київської Русі характеризувався активним розвитком державного регулювання відносин у сфері натуральних повинностей, податків та зборів. Норми «Руської правди», започаткованої князем Ярославом вперше на законодавчому рівні сприяли захисту приватної власності, визначали її спадковий порядок, передачу. Окремі постанови «Руської правди» видані Володимиром Мономахом встановлювали право грошового контролю. При цьому, вся нормотворча діяльність того періоду була спрямована на дотримання рівноваги

між державою та общинами, адже це було однією з основних функцій контролю.

З розвитком суспільних відносин почала видозмінюватись і система державних надходжень. У XIV–XVI століттях в період, коли українські землі знаходились під владою Великого князівства Литовського та Речі Посполитої було відмінено колективну відповідальність общин за сплату податків і затверджено їх отримання васалами короля з кожного платника особисто. Також була впроваджена розкладна форма справляння податків, за якої державні органи визначали якусь певну загальну суму податкових надходжень, яка була необхідна для фінансового забезпечення функціонування державного апарату [23].

А тому, в цей період, було розпочато формування нової фінансової системи, яка мала певні відмінності від тієї, що була побудована раніше та здійснювався розвиток її монетарного спрямування. Відмінність від попередньої моделі полягала в тому, що тепер податкові надходження реалізовувались в основному у вигляді грошей при стягненні не лише з селян, а і з посадових осіб, тобто натуральна форма справляння податків відходила в минуле.

Варто зазначити, що доба Гетьманщини дала значний поштовх подальшому державотворенню на теренах України але, процес національного відродження все ж був перерваний. Постійна залежність від інших держав відбивалася на всіх починаннях, в тому числі, неможливістю здійснювати власну фінансову політику [12].

В 1710 році в одній з перших європейських конституцій – Конституції Пилипа Орлика, була вбудована принципово нова система фінансового контролю, яка розуміла під собою те, що у кожному полку обирали двох підскарбіїв, які були підзвітні генеральному підскарбїю. Кандидатами на вищезазначені посади могли обиратись лише заможні верстви населення. Задля гарантування їх незалежності, їх обирали загальною ухвалою військової старшини, полковника, та громади. В їх компетенцію входило обліковувати прибутки полку від публічних податків і приватних осіб, контроль над видатками і щорічний звіт про результати своєї діяльності. Для того, щоб бюджетний процес був максимально справедливим і незалежним, полковникам заборонялося втручатись до процесу формування скарбниць [8].

У XVII–XVIII століттях, коли більшість територій були захоплені російською імперією, для фінансового контролю було характерне те, що князі починають визначати певне коло осіб і через доручення покладати на них обов'язки керувати тими чи іншими справами, що складало основу для створення спеціальних центральних органів фінансового управління і контролю, а в подальшому – утворення так званих «наказів». Накази уповноважували керувати чітко визначеним колом справ. До вищезазначеного відносилися: наказ Великого приходу; наказ Великої скарбниці; наказ Рахункових справ і наказ Нова чергь.

В українській історії середина XVII століття характеризується національно-визвольною війною і укладення з росією договорів, що в подальшому визначали взаємовідносини двох держав. Дослідження в даний період приписів фінансового права майже не відбувалось. Підписання угод протягом 1654–1664 рр. зумовило створення в Україні власних керуючих органів, у тому числі митних і податкових. Вищою ланкою правосуддя, як і державної влади в Україні виступав гетьман, якого обирали на Раді старшин і затверджували царським урядом. Вона складалася з козацької еліти: генеральний писар, генеральний суддя, генеральний підскарбій та інші [13].

Процес централізації державного управління розпочався 1654 року, ухваленням царем Олексієм Михайловичем Романовим «Рахункового приказу». Це був перший орган, спеціалізація якого була здійснення державного фінансового контролю. Після його створення, значно підвищилась увага приказного апарату до обліку державних

коштів. Так, «Рахунковий приказ» виконував функції обліку державних витрат та доходів по книгах, документування інших центральних приказів і земельних установ, здійснював запити, перед ним звітувались місцеві фінансові органи [1].

Петро I під час свого правління докорінно змінив державні фінанси росії, в тому числі фінансове управління і контроль за державними витратами. Петро I заснував Колегії, які прийшли на зміну більшості приказів, а тому контролем за фінансами займалися три Колегії: 1) Камер-Колегія займалась майже всіма державними доходами, крім тих, що перебували у віданні Комерц-Колегії і Берг-Мануфактур-Колегії; 2) державні видатки покладались на Штатс-контор-Колегію; 3) Ревізіон-Колегія була установою контрольного характеру. Фінансове управління почало діяти як самостійна галузь, відділяючись від державного управління. Це дозволило забезпечити розвиток єдиної правової позиції замість суб'єктивних висновків бояр, які були відповідальні за прикази та одноособово виносили рішення по кожному окремому питанню. В міру того як видозмінювалося державне управління в росії, видатки почали набувати все більше ознак загальнодержавного, а не приватного характеру [11].

На початку XIX ст. Олександр I проводить реформу державного управління в росії, видаючи 1802 року Маніфест, згідно з яким утворювалися вісім міністерств, а головне і перше в росії Міністерство фінансів. Даний орган був установою, до відання якої відносились не тільки питання фінансового характеру, а й управління землями, що перебували у державній власності, підприємствами, лісовим господарством [11].

1892 року було видано «Заклад Державного контролю» – надзвичайно важливий для того часу документ, який дозволив частково усунути правові прогалини у регулюванні діяльності оновленого Державного контролю і затвердив його організаційні зміни, форми і методи контролю. Відповідно, Державний контроль знаходився в площині державного управління як його невід'ємна частина та проводив спостереження за правильністю та законністю чиновницьких дій по розпорядженню грошовими ресурсами, які акумулювались в установах, що були йому підвладні. Даний орган не лише контролював правильність та законність операцій з бюджетними коштами, а й ефективність їх використання. Даний документ, на думку Ю. М. Походзіло, був останнім елементом правової бази щодо здійснення державного фінансового контролю у російській імперії в XIX столітті [16].

Таким чином, у даний період були сформовані принципово нові підходи до фінансово-контрольної діяльності та аудиту. У російській імперії від фінансової звітності почали вимагати дотримання суворого порядку. А сам, аудит почав набувати документального вигляду, що зумовлювало проведення досліджень відповіді фінансової документації. Місцевих контрольних органів в той час просто не існувало, а всі фінансові функції були покладені на ту чи іншу централізовану установу. Діяльність органів державного фінансового контролю здебільшого реалізовувалась у формі ревізій, документальних перевірок осіб, які були відповідальні за державні доходи та витрати.

В період між впровадженням вищезазначених змін і до приходу влади більшовиків та революційного повалення російської імперії в сфері державного фінансового контролю значних змін не відбувалося.

Засади державності формуються не в останню чергу з її фінансів. Це прекрасно усвідомлювали ті, хто стояв на чолі українського національно-визвольного руху, що почав активно розвиватись після повалення царського режиму в російській імперії в лютому 1917 році. В Україні на початковому етапі вищезазначений рух очолила Центральна Рада, яка була утворена вже 4 березня 1917 року. Окрім багатьох державотворчих процесів, вона була зму-

шена вирішувати і фінансові проблеми. В останні дні своєї, на жаль, не досить тривалої роботи, 29 квітня 1918 року, Центральна Рада встигла прийняти одне із найважливіших рішень в українській історії – проект Конституції, що включав в себе права і вільності Української Народної Республіки, Статут про Державний устрій, права. У змісті цього документа фінансовій сфері було відведено три параграфи, в які зазначали, що: лише Всенародні Збори можуть ухвалювати збір податків: лише постанова Всенародних Зборів може дозволяти робити позики на рахунок УНР, накладати податкові навантаження на державне майно; лише Всенародні Збори мають право встановлювати одиниці міри, ваги і монети Української Народної Республіки [13].

29 квітня 1918 року П. Скоропадський здійснив державний переворот, після якого вся державна влада була зосереджена у його руках. Згодом, на зміну Українській Народній Республіці, було утворено Українську Державу у формі Гетьманату Скоропадського. За менше ніж вісім місяців своєї діяльності уряд П. Скоропадського створив основу національного фінансово-економічного відродження. Важливе значення у цьому відіграло Міністерство фінансів, створення якого визначило подальші фінансові засади та сприяло виконанню політики, спрямованої на розбудову всієї системи фінансів Української держави. Завдяки тому, що гетьман приділяв багато уваги національно-культурній спадщині та здійснював її фінансування, а також проводив заходи спрямовані на українізацію державних інститутів влади, вдалося продовжити традиції, які були направлені на відродження українського державності [8].

14 грудня 1918 року Гетьманат було повалено і під владою Директорії відновлено УНР, тобто в країні знову переважали сили, які закріплювали її вектор соціалістичного розвитку. Уряд Директорії УНР так і не зумів покращити фінансове становище країни. В умовах, коли війна йшла відразу на трьох фронтах і територія, на яку поширювалась державна влада постійно змінювалась, основна діяльність Міністерства фінансів була направлена на залучення коштів для фінансування армії та уряду, що лише підтверджувалося у постійних емісіях реквізицій та паперових грошових знаків [4].

Таким чином, в цей період були зроблені перші кроки направлені на формування власних органів державного фінансового контролю, але, на жаль, протягом усього короткого періоду формування української державності була присутня постійна боротьба за її незалежність, внаслідок чого відчутних змін у фінансовому механізмі країни досягти не вдалося.

Після Жовтневої революції 1917 року в росії нова влада дотримувалась дореволюційного підходу в організації фінансового контролю, але аудит у формі підприємницької діяльності майже не застосовувався. Радянська влада водночас із перших своїх рішень прийняла декрет про заснування Народного комісаріату Державного контролю, на який було покладено завдання проведення ревізійних перевірок господарсько-фінансової діяльності. В той же час, такий орган, як Робочий контроль здійснював нагляд за функціонуванням підприємств, застосовуючи при цьому також і функції контролю. У 1920–1934 роках діяв Народний комісаріат Робітничо-селянської інспекції, що також володів певними контрольними повноваженнями, в першу чергу це стосувалося все тієї ж ревізії підприємств [24].

В період з 1937 до 1956 року на основі Народного комісаріату фінансів СРСР функціонують особливі Контрольно-ревізійні управління, які були уповноважені проводити документальні ревізії всіх відомств, наркоматів, закладів, виробництв і організацій [6].

1956 року, який характеризується тим, що права республік СРСР, були значно розширені, а тому в міністерствах фінансів згаданих республік створюються власні Контр-

ольно-ревізійні управління, яким в підпорядкування надано власний апарат на місцях. Для цього Рада Міністрів УРСР прийняла відповідну постанову «Про утворення в складі Міністерства фінансів УРСР Контрольно-ревізійного управління» [1].

Таким чином, державний фінансовий контроль СРСР в основному залежав від Рад народних депутатів, які контролювали всі державні органи. Проте, відзначався непрофесіоналізм даних радянських представницьких органів у сфері здійснення бюджетно-фінансового контролю. Як наслідок, Міністерство фінансів, його контрольно-ревізійні управління були перевантажені, що заважало оперативну виконувати контрольну діяльність на підприємствах, установах, організаціях.

Початковим етапом виникнення органів фінансового контролю в незалежній Україні стало ухвалення Закону «Про Державну контрольно-ревізійну службу в Україні» в 1993 році, який визначав права та обов'язки, основні завдання контрольно-ревізійної служби щодо проведення державного фінансового аудиту, інспектування та перевірки державних закупівель [17].

28 червня 1996 року Верховною Радою України була прийнята Конституція України, в якій було визначено конституційний статус Рахункової палати як органу, що діє від імені Верховної Ради України і здійснює контроль за використанням коштів Державного бюджету України [9].

На основі попереднього досвіду, вже в 2015 році було прийнято оновлений Закон України «Про Рахункову палату», стаття 1 якого трактувала, що Рахункова палата як колегіальний орган, здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням від імені Верховної Ради України, підзвітній та регулярно інформує Верховну Раду про результати своєї роботи [21].

9 грудня 2010 року Указом Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» було ліквідовано Головне контрольно-ревізійне управління України та створено Державну фінансову інспекцію України [19].

16 жовтня 2012 року на зміну застарілого Закону України «Про Державну контрольно-ревізійну службу в Україні» прийшов Закон «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», який встановив організаційні та правові особливості здійснення державного фінансового контролю. Проте, варто зазначити, що прийняття даного нормативно-правового акту не сприяло зміні його попереднього змісту, адже навіть не було висвітлено таку дефініцію як «державний фінансовий контроль» та принципи, на яких він здійснювався. В той же час, в законі приділяється багато уваги центральному органу виконавчої влади, який відповідальний за здійснення державного фінансового контролю, основним його завданням, а також і методам здійснення контрольної діяльності [20].

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року «Про утворення Державної аудиторської служби України» Державну фінансову інспекцію було реорганізовано в Державну аудиторську службу України [22].

Відповідно до «Положення про Державну аудиторську службу України», Державна аудиторська служба визначається центральним органом виконавчої влади, діяльність якого координується і спрямовується Кабінетом Міністрів України. Також на даний орган покладається забезпечення

формування і реалізації державної політики у сфері державного фінансового контролю через здійснення перевірки та моніторингу закупівель, інспектування, а також державного фінансового аудиту [18].

Незабаром, Кабінетом Міністрів України було прийнято ряд непослідовних рішень. Спочатку, 19 лютого 2020 року, ним було затверджено Положення про створення Офісу фінансового контролю [15] на зміну Державної аудиторської служби. Проте, даний орган проіснував лише декілька місяців і вже 20 травня того ж року, Кабінет Міністрів України прийняв постанову про ліквідацію Офісу фінансового контролю та відновлення діяльності Державної аудиторської служби [14].

В останній редакції Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» зазначається, що державний фінансовий контроль забезпечується центральним органом виконавчої влади, який уповноважений Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю [20].

Отже, можна зробити висновок, що генезис органів державного фінансового контролю в Україні має свої історичні особливості становлення та правового статусу. Аналіз наукових праць, присвячених розвитку фінансового контролю дозволяє виділити його наступну періодизацію: Княжий період (882–1240 роки), Гетьманщина (1649–1764 роки), Українські землі під імперською владою (кін. XVII – поч. XX століття), Відродження національної державності (1917–1921 роки), Радянський період (1922–1991 роки), Становлення незалежної України (1991–1996 роки), Період реформування (1997–2009 роки), Інституційний розвиток (2010–2015 роки), Імплементация міжнародних стандартів та європейських норм (2016 рік – наш час).

Історичний досвід в окресленій тематичі дозволяє зробити висновок, що для ефективної роботи органів державного фінансового контролю в Україні необхідно здійснити наступні кроки:

- потрібно чітко визначати контрольні функції відповідальних органів у фінансовій сфері та відображати їх у відповідних нормативно-правових актах, забезпечуючи тим законодавче розмежування повноважень державних контролюючих органів щодо проведення контрольних заходів у фінансовій сфері;
- впровадження новітніх технологій у розвиток органів державного фінансового контролю, покращення їх матеріально-технічного, фінансового та кадрового забезпечення;
- при здійсненні нових форм державного фінансового контролю, потрібно удосконалити їх методичне та організаційне забезпечення;
- уніфікувати інформаційні джерела діяльності фінансово-контрольних органів задля підвищення до них довіри з боку суспільства;
- застосовувати єдину методологію при аудиті фінансових операцій, аналізу економічних тенденцій, трактуванні показників бюджетної та господарської діяльності, що дасть змогу більш об'єктивно підходити до оцінки проблем у вищезазначених сферах та дозволить ефективно їх виправляти та впроваджувати превентивні заходи.

Перспективами подальших досліджень є удосконалення правового статусу органів державного фінансового контролю на місцевому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булгакова С. О. Лекції по державному фінансовому контролю. 2011. URL: https://bib.convdocs.org/v31604/булгакова_с.о._ред_лекції_по_державному_фінансовому_контролю (дата звернення: 28.05.2022).
2. Вознесенский Э. А. Финансовый контроль в СССР. М. : Юрид. лит., 1973. С. 6.
3. Воронина В. В. Історія виникнення та розвитку державного внутрішнього фінансового контролю та аудиту. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 3 (2). С. 67–72.
4. Гай-Нижник П. П. Фінансова політика уряду Директорії Української Народної Республіки (грудень 1918–1921 рр.). Гілея, 2013. Вип. 77. С. 48–57.

5. Голубка С. З історії фінансів української державності від Київської Русі до Гетьманщини. Незалежний аудитор. 2014. № 2 (25). С. 110–117.
6. Дікань Л. В., Кожушко О. В., Лядова Ю. О. Державний аудит : підручник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 412 с.
7. Зубчик С. М. Формування внутрішньогосподарського контролю як складової економічних наук. Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. 2013. Вип. 10 (2). С. 95–107.
8. Конституція Пилипа Орлика – перший конституційний акт України. Наука сьогодні. 2006. № 40. С. 15–16.
9. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р. / *Верховна Рада України*. Харків : Право, 2016. 82 с.
10. Литвиненко Я. В. Податкова політика : навч. посіб. Київ, 2003. 224 с.
11. Нечай А. А. Правові проблеми регулювання публічних видатків у державі : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 578 с.
12. Піхоцький В. Ф. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії і практики : дис. ... докт. екон. наук: 08.00.08 / Київ. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 392 с.
13. Попелюк В. П. Генезис інститутів фінансового контролю в період становлення України (до 90-х рр. XX ст.). *Правова держава* 2003, № 6. URL: <http://dspace.opu.edu.ua:8080/handle/123456789/6770> (дата звернення: 26.05.2022).
14. Про деякі питання органів фінансового контролю : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2020 року. № 388. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/deyaki-pitannya-organiv-finansovogo-a388> (дата звернення: 17.05.2022).
15. Про затвердження Положення про Офіс фінансового контролю : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2020 року № 184. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2020-p#Text> (дата звернення: 17.05.2022).
16. Походзіло Ю. М. Правове регулювання інституту фінансового контролю в російській імперії другої половини XIX століття. *Право та інноваційне суспільство*. 2017. № 2. С. 59–66.
17. Про державну контрольню-ревізійну службу в Україні : Закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.06.2022).
18. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 р. № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-p#Text> (дата звернення: 12.06.2022).
19. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010#Text> (дата звернення: 04.06.2022).
20. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 13. Ст. 110 (із змінами).
21. Про Рахункову палату : Закон України від 2 липня 2015 року № 576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text> (дата звернення: 02.06.2022).
22. Про утворення Державної аудиторської служби України : Постанова від 28.10.2015 р. № 868. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/868-2015-p#Text> (дата звернення: 12.06.2022).
23. Ракул О. В. Адміністративно-правове регулювання фіскальної політики в Україні : дис. ... докт. юр. наук: 12.00.07. Електронний репозитарій НАВС. Київ, 2018.
24. Савченко Л. А. Правові основи фінансового контролю : навч. посіб. Юрінком Інтер, Київ, 2008. 504 с.
25. Шестерняк М. М. До питання реформування державного фінансового контролю в Україні. Соціально-економічні трансформації у розвитку держави : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Тернопіль : Крок, 2021. С. 147–151.
26. Юхимчук А. Система фінансового контролю – з глибин історії до нинішніх днів. *Трибуна*, 1999. № 1-2. С. 29–30.
27. Chatfield M. A. *History of Accounting Thought*. R. E. Krieger Pub. Co. (Huntington, N. Y.), 1977. 316 p.